

dırma'da mecburi ikamete tâbi tutuldu. Bazı dostlarının ve özellikle Gazi Osman Paşa'nın aracılığıyla siyasetle uğraşmak şartıyla serbest bırakıldı. Daha sonra yine bazı dostlarının yardımıyla İstanbul Şehremâneti Meclisi üyeliğine getirildi. İki yıl kadar (1886-1888) bu görevde kaldı ve 11 Ekim 1892'de İstanbul'da öldü; Merdivenköy Şahkulu Bektaşî Dergâhı'nın kabristanına defnedildi. 1978'de Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti Devleti tarafından Prizren Arnavut Cemiyeti'nin kuruluşunun 100. kutlamaları münasebetiyle halk kahramanı ilân edildi ve naaşı Tiran'a nakledilerek Fraşiri Kardeşler Anıtparkı'nda defnedildi.

Abdül Bey Bulgar, Yunan, Sırp ve Karadağlılar gibi hıristiyan toplulukların Batılı devletlere güvenerek Rumeli topraklarının paylaşılması yolunda ilk adımları atıp Arnavutluk'u parçalamaya yöneldiklerinde, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü savunarak bu toprakların elden çıkarması için bütün gücüyle çalıştı. Kurduğu çetelerle Yunanlılar'a ve Karadağlılar'a karşı savaşarak bazı bölgelerin Osmanlı Devleti sınırları içinde kalmasını sağladı. Arnavutlar'ın Gega ve Toska kollarındaki Katolik ve Ortodoks unsurların İslâm ve Osmanlı aleyhindeki faaliyetlerine karşı da mücadele veren Abdül Bey, başlangıçta yeni kurulan Balkan devletlerinin zulmüne uğrayan Arnavut halkına sahip çıkarken daha sonraki yıllarda bağımsız Arnavutluk davasına kalkıştı.

Siyasî çalışmalarına bakıldığında Abdül Bey'in, içinde yaşadığı topluma millî değerlerini tanıtmaya ve Arnavut halkını bir millî istikamette yönlendirme amaçları taşıdığı görülür. Hakkında destanlar yazılıp türküler söylenen ve "milletin ruhu" unvanı ile anılan (Burro, s. 122-125) Abdül Bey'in *Messenger de Vienne* (Viyan), *Basîret* ve *Tercümân-ı Şark* (İstanbul), *Kleio* (Trieste), *Moniteur universel* (Paris) gibi dergi ve gazetelerde muhtelif makaleleri yayımlanmıştır. Ayrıca çeşitli diplomatik faaliyetleri sonucu ortaya çıkan memorandumlar da onun tarafından kaleme alınmış olup bunların bir kısmı yayımlanmış, bir kısmı da yazma halinde korunmaktadır (Kristo Frashëri, *Abdyl Frashëri*, s. 21-28).

Abdül Bey'in yazdığı müsvedde halindeki dört eser, Arnavutluk'un bağımsızlığını kazanmasından sonra diğer yazılarıyla birlikte İstanbul'dan Arnavutluk'a götürülerek kızı Emine Hanım'a teslim

edilmiş, ancak bu eserler I. Dünya Savaşı sırasında kaybolmuştur (*Diturija*, s. 321). Abdül Bey, *Prizren Hâtıratı yahut Zindan Yâdigârı* adlı eserde, özellikle Prizren Arnavut Cemiyeti'nin tarihi ve kendisinin siyasî faaliyetleri hakkında bilgi vermiş, kaynaklarda adı zikredilmeyen Yunanca eserde 1877-1881 yılları arasında Arnavutluk-Yunanistan siyasî ilişkileri üzerindeki görüşlerini anlatmıştır. Adı bilinmeyen üçüncü eseri Fraşiri köyünün tarihi hakkındadır. Dördüncü eseri ise ailesine dair bilgiler verdiği otuz sayfalık Arnavutça bir risâledir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sulo Burro, "Abdyl Frashëri", *Kalendari Kombiar*, Sofya 1909, s. 122-125; Jovan Hadži-Vasiljević, *Arbanaska liga-arnautska kongra-i srpski narod u turskom carstvu 1878-1882*, Beograd 1909, tür.yer.; Theodor Ippen, "Beiträge zur inneren Geschichte Albaniens im XIX. Jahrhundert", *Illyrisch-albanische Forschungen*, München-Leipzig 1916, II, 342-385; Ali Hadri, "Prilog rasvetljavanju Prizrenske Lige (1878-1881)", *Përparimi*, Prishtinë 1967, s. 23-69; Ağah Sırrı Levend, *Şemseddin Sami*, Ankara 1969, s. 31, 32, 42, 45, 46; Hasan Kaleshi, "Frashëri, Abdyl", *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, München 1974, I, 535-537; Stefanaq Pollo v.dğr., *Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare*, Tiranë 1978, s. 40, 41, 43-48, 145, 146; Kristo Frashëri, *Tre Vëllezër Pishtare*, Tiranë 1978, s. 3-37; a.mlf., *Abdyl Frashëri*, Tiranë 1984, tür.yer.; a.mlf., "Frashëri Abdyl (1839-1892)", *Fjalori Enciklopedik Shqiptar*, Tiranë 1985, s. 288, 289; a.mlf., "Shkrimet Politike të Abdyl Frashërit", *Studime Historike*, I, Tiranë 1981, s. 65-103; Aleks Buda v.dğr., *Historia e Popullit Shqiptar*, Prishtinë 1979, II, 160-186; Kristaq Prifti, "Abdyl Frashëri, udhëhegës i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit", *Konferenca Kombëtare e Studimeve për Lidhjen Shqiptare të Prizrenit*, Tiranë 1979, I, 298-307; Skender Rizaj, "Roli i Abdyl Frashërit në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit sipas burimeve osmane dhe angleze", *Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, sy. 5, Prishtinë 1979, s. 147-164; a.mlf., "Gjurmë e dokumente nga diskutimi A. Frashërit në Parlamentin Osman", *Rilindja*, Prishtinë 2.09.1978; *Diturija*, sy. 9-11, Tiranë 1928, s. 321; Necip Âsim, "Şemseddin Sami", *TTEM*, I/2 (1930), s. 24; Stavro Skendi, "Beginnings of albanian nationalist and autonomous trends: The Albanian League 1878-1881", *Amer, Slavic and East Europ. Review*, sy. 12 (1953), s. 219-232; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1028; IV, 3113, 3114; Koli Xoxi, "Komiteti i Janinës", *Fjalori Enciklopedik Shqiptar*, Tiranë 1985, s. 498; a.mlf., "Kuvendi i Dibres (1878)", a.e., s. 585-586; a.mlf., "Kuvendi i Gjirokastrës (1880)", a.e., s. 586; a.mlf., "Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878-1881)", a.e., s. 621, 622; Hysni Myzyri, "Komiteti Qendror për Mbrojtjen e të Drejtave të Kombësisë Shqiptare", a.e., s. 501; Shefik Osmani, "Shoqëri e të Shtypurit Shkronja Shqip", a.e., s. 1028.

MUHAMMED ARUÇI

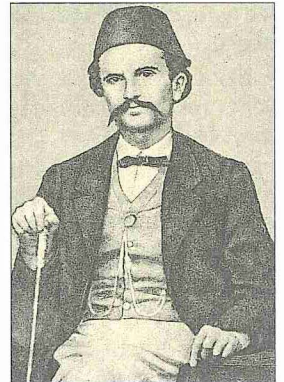
FRAŞİRİ, Naîm

(1846-1900)

Arnavut milliyetçisi,
şair ve yazar.

25 Mayıs 1846'da Yanya (Janinë) vilâyetinin Ergiri (Gjirokastra) sancağına bağlı Pirmeti (Përmeti) kazasının Fraşiri (Frashëri) köyünde doğdu. Şemseddin Sâmî'nin ağabeyi olan Naîm Bey halk arasında daha çok Arnavut milliyetçiliği fikrinin önderi olarak tanınmıştır. Babası, Berat'tan Fraşiri'ye gelip yerleşmiş bir akıncı ailesinden olan Hâlid Bey, annesi Emine Hanım'dır. Fraşiri ailesi, çocuklarının birer Osmanlı aydını olarak yetişmeleri için özel hocalardan dinî bilgiler almalarını, Türkçe, Farsça ve Arapça öğrenmelerini sağladı. Naîm ilk öğrenimini Türkçe öğretim yapan bir okulda doğduğu köyde tamamladı. Aynı köyde faaliyetini sürdüren Bektaşî Tekkesi'nde Farsça'sını da ilerletti. 1859'da babasının, iki yıl sonra da annesinin vefatı üzerine ağabeyi Abdül Bey Yanya'ya gidecek ticaret hayatına atılınca Fraşiri ailesi de 1865'te Yanya'ya yerleşti. Naîm Bey, kardeşi Şemseddin Sâmî ile birlikte Zosimea Rum Lisesi'ne kaydoldu. Buradaki öğrenimi sırasında Yunanca, Fransızca ve İtalyanca öğrendi. Ayrıca Yanya medreselerindeki tanınmış hocalardan ders alarak Arapça ve Farsça'sını geliştirdi.

1871'de liseyi bitirmesinin ardından İstanbul'a gitti. Sekiz ay kadar sonra verem hastalığına yakalanınca Arnavutluk yaylalarının sağlığına iyi geleceği düşüncesiyle Yanya'ya döndü. Bir süre Berat'ta idare memuru, 1874-1877 yılları arasında Saranda gümrük müdürü olarak görev yaptı. Yazdığı Arnavutça alfabenin tanıtımı için Saranda'ya gelen Dârülfünûn-ı Osmânî eski müdürü Hoca Tahsin Efendi ile görüştü (1874). 1876'da

Naîm Fraşiri

siyatik rahatsızlığının tedavisi için Almanya'nın Baden-Baden eyaletindeki kaplıcalara gitti. Bu yolculuk sırasında Batı Avrupa'nın bir kısmını tanıma imkânı buldu. Viyana'yı ziyaretinde Arnavut Beyi İskender Bey'in (ö. 873/1468) müzede sergilenen silâhlarını görünce millî duyguları uyandı ve bu duygularını aksettiren bir şiir kaleme aldı. 1879-1882 yıllarında Yanya'da ikamet eden Naîm Bey'in bu dönemde, ağabeyi Abdül Bey tarafından kurulan Prizren Arnavut Cemiyeti'nin faaliyetlerine katılıp katılmadığı belli değildir. 1881'de Abdül Bey'in tutuklanması ve Naîm Bey'in takip edilmesi gerektiğini bildiren bir telgrafın Yanya'ya gönderilmesi üzerine 1882 yılının başında ailesiyle beraber İstanbul'a giderek oraya yerleşti. Matbuat Kalemi'ne müdür olarak tayin edildiği bu dönemde Cem'iyet-i İlmîyye-i Arnavudiyye'nin kültür kolunda gösterdiği faaliyetler onun yurt dışında yaşayan Arnavut gruplarıyla ilişkisini sağladı. 1884'te *Drita* adlı Arnavutça aylık bir dergi çıkarma iznini aldı ve aynı yılın ağustos ayında derginin ilk sayısını yayımladı. Bu dergi daha sonra *Ditura* adıyla on iki sayı çıktı; ardından da yazarları arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden kapandı.

1896'dan itibaren hastalığının artmasına rağmen Arnavut milliyetçiliği yolundaki faaliyetlerini aksatmadan sürdüren Naîm Bey, 1897'de Görice'deki (Korça) Arnavut okulunun açılmasına yardımcı oldu. Aynı yıl Güney Arnavutluk'un Çamiriya (Çamëri) bölgesine giren Yunan ordusuna karşı mücadele vermek için tanınmış Arnavut aydınlarıyla evinde bir toplantı yaptı. 19 Kasım 1900'de Erenköy'deki evinde öldü ve Merdivenköy Şahkulu Bektaşî Dergâhı'nın kabristanına defnedildi. Naîm Bey'in naaşı 1978'de, millî şair unvanı ile Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti Devleti tarafından Tiran'a nakledildi ve Fraşiri Kardeşler Anıtparkı'nda ağabeyinin yanına defnedildi.

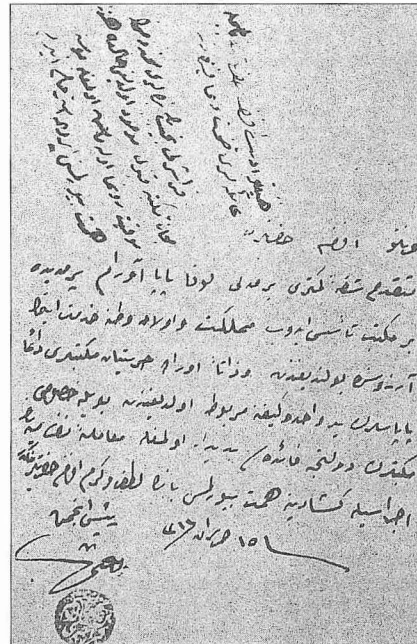
Naîm Bey öncelikle çocuk edebiyatına yönelerek çocuklara ana dillerini öğretmeyi hedef almış ve Arnavutça'nın yabancı dillerin hâkimiyetinden kurtulup millî hüviyetini kazanması için büyük gayret göstermiştir. Bu sebeple kardeşi Şemseddin Sâmî'nin hazırladığı Arnavutça alfabeyle hararetle desteklemiştir (İA, XI, 412).

Türkçe, Arapça, Farsça, Yunanca, Fransızca ve İtalyanca'ya vâkıf olan Naîm Bey,

Türkçe ve Farsça bazı çeviriler yapmıştır. Homer'in *İlyada*'sını Arnavutça ve Türkçe'ye ilk defa Naîm Bey tercüme etmiştir. Bazı hıristiyan araştırmacılarının, Naîm Bey'in Prizren Arnavut Cemiyeti'nin faaliyetlerini durdurduğu 1881'den sonra Türkçe veya Farsça eser yazmadığını iddia etmeleri doğru değildir (Kaleshi, *Biographisches Lexikon*, I, 541). Bu araştırmacıların çalışmaları Naîm Bey'in Osmanlı Devleti ile ilişkilerini doğru olarak yansıtmaktan uzaktır. İslâmiyet'i ve Osmanlı kültürünü genellikle benimseyen Arnavut halkının yetiştirdiği Naîm Bey gibi aydınların fikir ve edebiyat alanında ortaya koydukları eserleri İslâm dışı çevrelere bağlama gayreti onların Osmanlı karşıtı düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Naîm Bey yazılarında ilâhî konulara din felsefesi açısından temas etmiş ve dini özellikle toplumdaki ahlâk kurallarının esas kaynağı olarak görmüştür. Vasa Paşa (Pashko Vasa) tarafından söylenen, "Arnavut'un dini Arnavutçuluktur" sözünün Naîm Bey'e mal edilmesi de bu bakımdan yanlıştır.

Doğduğu köydeki Bektaşî Tekkesi'yle ilişkileri sayesinde Türk ve Fars edebiyatını tanıyan, özellikle hemşehrisi Nesîbî'nin şiirlerini, Dalip Fraşiri'nin *el-Hadika* ve Şâhin Fraşiri'nin *Muhtarnâme*'-

Naîm Fraşiri'nin Permeti'de Arnavutça tedsrisat yapılmasını talep eden 15 Haziran 1312 (27 Haziran 1896) tarihli mektubu (K. Fraşeri, s. 55)

sini okuyarak Fars edebiyatı tesirinde kalan Naîm Bey küçük yaşlarda bu eserlerden etkilenip Arnavutça şiirler yazmıştır. Zosimea Lisesi'ne girdikten sonra Homer ve Virgil'in eserlerinin yanı sıra Lamartin, Voltaire ve Hugo gibi Fransız yazarlarına ilgi duymaya başlamıştır. Naîm Bey yazdığı lirik, satirik ve didaktik şiirlerle XIX. yüzyıl Arnavut edebiyatında yeni çığır açmış bir şair olarak kabul edilmektedir. Yazdığı 30.000'i aşkın mısra ile ve bilhassa lirik ve vatanî şiirleriyle çağdaşlarının takdirini kazanmıştır. Nesirlerinde halkın Toska (Toskë) denilen kesiminin konuştuğu dili edebî bir tarzda kullanmaya çalışan Naîm Bey, Arnavut edebiyatında kısa cümleli anlatım tarzının hâkim olmasını sağlamıştır.

Eserleri. Naîm Bey Arnavutça, Türkçe, Yunanca ve Farsça olmak üzere çeşitli eserler kaleme almıştır. Hemen hepsi Bükreş'teki Drita Arnavut Cemiyeti tarafından yayımlanan Arnavutça eserleri şunlardır: 1. *E Këndimit të Çunavet Këndonjëtoreja* (I-II, Bükreş 1886). La Fontain'in masalları tarzında hazırlanmış bir okul kitabıdır. 2. *Istori e Përgjithëshme per Mësonjëtoret të Para* (Bükreş 1886). Bazı milletler ve devletler hakkında temel tarihî bilgiler veren bir okul kitabıdır. 3. *Vjersha për Mësonjëtoret të Para* (Bükreş 1886). İlkokul öğrencileri için yazılmış şiirleri ihtiva eder. 4. *Bagëti e Bujqësia* (Bükreş 1886). Hayvancılık ve ziraatla ilgili manzum bir kitaptır. 5. *Dituritë për Mësonjëtoret të Para* (Bükreş 1888). İlkokul çocuklarına temel bilgiler veren bu eser daha sonra *Gjithësia* adıyla yayımlanmıştır (Bükreş 1895). 6. *Luletë e Verësë* (Bükreş 1890). Şair, "Yaz Çiçekleri" adını verdiği bu şiir kitabında Arnavut dilinin özelliklerinden hareketle Arnavut millî kimliğini ortaya koymaya çalışmaktadır. 7. *Mësime* (Bükreş 1894). Ahlâk kurallarını öğretmek amacıyla manzum ve mensur olarak kaleme aldığı bir ders kitabıdır. 8. *Parajsa dhe Fjala Fluturake*. "Cennet ve Kanatlı Kelimeler" anlamına gelen bu şiir kitabı önceki eserleriyle bir arada yayımlanmıştır. 9. *Fletore e Bektashinjet* (Bükreş 1896). Bektaşîlik'le ilgili küçük bir araştırmadır. 10. *Istori e Skënderbeut* (Bükreş 1898). 1890-1895 yılları arasında yazılan bu manzum eser Arnavut millî kahramanı İskender Bey'in tarihî kimliğine dairdir. Müellif adı ve baskı yeri zikredilmeksizin ilk olarak Bükreş'te neşredilen eser daha sonra Tiran ve Priştine'de

de yayımlanmıştır. 11. *Qerbelaja* (Bükreş 1898). Fuzûlî ile Dalip Fraşirî'nin *Hadika*'larının etkisi altında kaleme aldığı bir şiir kitabıdır. Müellif bu eserinde XVII. yüzyıla kadar gelen İslâm tarihini nakletmektedir. Kerbelâ Vak'ası'ndaki trajik sonucu anlatan şair, ideal kişi olarak tanıttığı Abaz Ali vasıtasıyla Arnavut halkına kan dökmekten çekinme mesajını vermektedir. 12. *Istori e Shqipërisë* (Sofya 1899). İlkokulların üçüncü sınıfları için hazırlanmış Arnavutluk tarihi hakkında temel bilgiler veren bir kitaptır. 13. *Shqipëria* (Sofya 1902). 1880'de kaleme alınan bir şiir mecmuasıdır. Naîm Bey'in şiirlerinin bir kısmı önce Brüksel'de çıkan *Albania* dergisinde yayımlanmış (1897), vefatından sonra da bu eserde bir araya getirilmiştir. 14. *Iliadhë e Omeritë* (Bükreş 1896). Homer'in *İlyada*'sının Arnavutça'ya yapılan ilk tercümesidir. Naîm Bey'in Arnavutça yazdığı eserlerin hemen hepsi N. H. F. (Naim Halit Frashëri) veya N. F. (Naim Frashëri) rumuzuyla yayımlanmıştır.

Türkçe Eserleri. 1. *Kavâid-i Fârisiyye der Tarz-ı Nevîn* (İstanbul 1288/1871, 2.bs. 1877). Müellifin ilk eseridir. 2. *İhtirâât ve Keşfiyyât* (İstanbul 1298, 1300). Müellif bu eseri İstanbul'da Matbuat Kâlemi müdürü iken yazmıştır. 3. *Fusûl-i Erbaa* (İstanbul 1298). Yılın dört mevsimine göre duyguları değişen iki gencin aşkını tasvir eden ve *Katër Stinet* adıyla Arnavutça'ya çevrilen eser üzerinde Nasho Jorgaçi tarafından bir araştırma yapılmıştır ("*Katër Stinet* dhe fillimet romantike të Naimit", *Studime Filologjike*, nr. 2, Tiranë 1971). 4. *İlyada-Eser-i Homer* (İstanbul 1303).

Yunanca Eserleri. 1. *O Alithis Pothos ton Skypetaron* (Bükreş 1886; Sofya 1904, 1912). Arnavutlar'ın Balkanlar'daki bütün milletlerle iyi ilişkiler içerisinde olmasını temenni ederek Arnavut topraklarının Slav milletlerine teslim edilmesini mesajını veren bir şiir kitabıdır. 2. *O Eros* (İstanbul 1895). Sekiz şiirden ibaret olan bu kitap klasik edebiyatı taklit etmektedir.

Naîm Bey'in Farsça yazdığı bir eser de *Tahayyüldât* adlı şiir mecmuasıdır. Eserdeki şiirlerin tarihine bakılarak şairin bunları 1873 yılında yazmaya başladığı söylenebilir. Bu eser V. Buhara tarafından *Endërrime* adıyla Arnavutça'ya tercüme edilmiş ve Tiran'da Dh. S. Shuteriqi tarafından yayımlanan *Vepra të Zgjedhura* adlı eserler mecmuasında neşredilmiştir (Tiranë 1980, I, 351-392).

BİBLİYOGRAFYA :

Naim Frashëri, *Vepra* (nşr. P. Janura), Beograd-Prishtinë 1963, tür.yer., ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, s. 5-27; a.mlf., *Vepra të Zgjedhura* (nşr. Dh. S. Shuteriqi), Tiranë 1980, I-II, tür.yer., ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi; Midhat Frashëri, "Naim be Frashëri - Studime dhe kujtime", *Kalendari Kombiar*, Sofya 1926, s. 43-59; Ziya Xholi, *Naim Frashëri-Jeta dhe Ide-të*, Tiranë 1962, tür.yer.; a.mlf., "L'ésprit du siècle des lumières et l'humanisme dans les idées de Naim Frashëri (1846-1900), éminent idéologue de la renaissance nationale albanaise", *IIe Congrès international des études du sud-est européen*, IV (Linguistique et littérature), Athens 1978, s. 497-503; Agâh Sırrı Levend, *Şemsettin Sami*, Ankara 1969, s. 31, 32, 42, 46, 47, 145-148; Hasan Kaleshi, "Frashëri, Abdyl", *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, München 1974, I, 540-542; a.mlf., "Veprat turqisht dhe persisht të Naim Frashërit", *Gjurmime Albanologjike*, sy. 1-2, Prishtinë 1970, s. 143-153; Dhimitër S. Shuteriqi v.dğr., *Historia e Letërsisë Shqipe*, Prishtinë 1975, s. 460-501; Kristo Frashëri, *Tre Vëllezër Pishtare*, Tiranë 1978, s. 39-59; Aleks Buda v.dğr., *Historia e Popullit Shqiptar*, Prishtinë 1979, II, 216-220; Dhimitër S. Shuteriqi, *Naim Frashëri-Jeta dhe Vepra*, Tiranë 1982, tür.yer.; a.mlf., "Frashëri Naim (1846-1900)", *Fjalori Enciklopedik Shqiptar*, Tiranë 1985, s. 289-290; Rexhep Qosja, *Porosia e Madhemonografi mbi krijimtarinë e Naim Frashërit*, Prishtinë 1986, tür.yer.; a.mlf., "Skënderbeu në vizionin e Naim Frashërit", *Rilindja*, Prishtinë 13.05.1968; Harry T. Norris, *Islam in the Balkans*, London 1993, s. 162-188; Elez Ismaili, "Naim Frashëri (1846-1900)", *Üsküp 1995*, İSAM Dokümantasyon Merkezi; Necip Asım, "Şemseddin Sami", *TTEM*, 1/2 (1930), s. 24-25; Petro Janura, "Naim Frashëri", *Flaka e Vllaznimit*, Üsküp 28.10.1956; Xhevat Gega, "Naim Frashëri-Bukurija", a.e., Üsküp 22.05.1960; a.mlf., "Mendimtarı ynë i madh", *Flaka e Vllaznimit*, Üsküp 18.10.1970; Mahmud Hysa, "Naim Frashëri-poet dhe mendimtar", a.e., 23.05.1971; Ömer Faruk Akün, "Şemseddin Sâmî", *İA*, XI, 412.

MUHAMMED ARUÇI

FREETOWN

Sierra Leone Cumhuriyeti'nin başşehri (bk. SIERRA LEONE).

FRENGİ MAHAL

(bk. FİRENGİ MAHAL).

FRENK

Osmanlılar'ın Batı Avrupalılar hakkında kullandıkları bir terim.

Aslı Frank olan (bk. FRANKLAR) ve genelde "Batı Avrupalı" anlamını taşıyan Frenk kelimesi, Osmanlılar'da önceleri daha fazla ilişki içerisinde bulunulan İtal-

yanlar'la Fransızlar'ı, XV. yüzyıl sonlarından itibaren Almanlar'ı, XVI. yüzyılın ortalarından itibaren de tanışma sırasıyla diğer Batı Avrupalı kavimleri içine almış ve Protestanlığın ortaya çıkması bu durumu etkilememiştir. Buradan, terimin Avrupalılar arasındaki mezhep ve milliyet farkından değil coğrafi konum farkından, daha doğrusu Batı Roma-Doğu Roma (Bizans) bölünmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Roma İmparatorluğu ikiye ayrılırken Franklar'ın tamamı Batı Roma topraklarında kalmış, yıllar sonra en büyük hükümdarları olan Büyük Karl da (Charlemagne) papa tarafından taç giydirilerek resmen "Batı imparatoru" ilan edilmiştir. Buna karşılık Macarlar gibi Katolik olan bazı kavimler Doğu Roma topraklarında kalmış ve yine yıllar sonra Osmanlılar tarafından Katolik oldukları halde Ortodoks Rum ve Bulgarlar gibi (aynı şekilde Katolik Osmanlı tebaası da) Frenk kavramının dışında tutulmuştur. Bu durum, Frenk kavramının doğrudan Katolik mezhebiyle bağlantılı olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak yine de bütün Katolikler Batı kilisesine (Roma), bütün Ortodokslar Doğu kilisesine (İstanbul) bağlı oldukları için genelde Batı Avrupalı denilince akla Katolikler (ve onlardan bölünen Protestanlar), Doğu Avrupalı denilince de Ortodokslar gelmiştir.

XV. yüzyıla ait ilk Osmanlı kaynaklarında çok sık geçen Frenk kelimesi Macarlar hariç diğer Katolik hıristiyanları, özellikle Venedikliler'i belirtmek üzere kullanılmıştır. Dursun Bey, Engürüs (Macaristan) dışındaki Avrupa ülkelerini Frenk tabiriyle andığı gibi bu topraklara da Frengistan demektedir. Ayrıca Osmanlı ordularının karşısındaki müttefik hıristiyan güçlerinden bahsedilirken sık sık "Frenk askeri, Frenk beyleri" gibi adlandırmalar yapıldığı görülür. Özellikle Cem Sultan olayı sırasında Frenk ve Frengistan kelimeleri iyice yaygınlık kazanmıştır. Bu olayla ilgili kaynaklara göre Cem Sultan saltanat mücadelesini kaybedip ülkeden ayrılınca yillardaca Frengistan'da yaşamış, "Frenk efendiler" bu şehzadenin durumundan istifade ederek devrin padişahından külliyetli miktarlarda para almışlar ve haber toplamak için "Frenk diyarları"na dolaşan Osmanlı ajanlarına da yardımda bulunmuşlardı. İstanbul'un fethinden sonra, kendilerine özel bir statü tanınan Galata'daki çoğu Latin asıllı olan tüccarlar ve diğer siviller "Efrenc taifesi" adıyla anıldılar. Karamânî Meh-